

М.М. Філоненко

ORCID id 0000-0001-9976-1165;

Х.В. Подковко

ORCID id 0000-0002-2464-7058

ПЕДАГОГІЧНА СКЛАДОВА В ПРОГРАМАХ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ ГАЛУЗІ ЗНАНЬ «ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я»

У статті автори розкривають питання підготовки здобувачів третього освітньо-наукового рівня «доктор філософії» за освітньо-науковою програмою галузі знань «Охорона здоров'я». Подано аналіз педагогічної складової робочих програм підготовки доктора філософії на основі міждисциплінарного підходу. Наведено результати навчання, яких мають досягти здобувачі в аспірантурі. На цій основі розроблено підходи до удосконалення системи формування психолого-педагогічної готовності аспірантів до викладацької та науково-педагогічної діяльності. Запропоновано організаційно-педагогічні підходи до проведення педагогічної практики аспірантами у вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладах України.

Ключові слова: доктор філософії, вища медична освіта, компетентнісний підхід, педагогічна складова, програми підготовки, стандарти вищої освіти, сучасні методи навчання.

© Філоненко М.М., Подковко Х.В., 2016

Вступ. У 2016 р. у вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладах України вперше здійснюється підготовка здобувачів третього освітньо-наукового рівня «доктор філософії» за освітньо-науковою програмою галузі знань «Охорона здоров'я». Метою освітньо-наукової програми за спеціальністю «Медицина» є підготовка науковців вищої кваліфікації, здатних продукувати і обґрунтовувати нові перспективні ідеї досліджень в галузі охорони здоров'я. Запровадження підготовки здобувачів відповідного освітньо-наукового рівня передбачене переходом на нові стандарти вищої медичної освіти на засадах компетентнісного підходу. Загалом компетентнісний підхід для української системи вищої медичної освіти є досить новим і перспективним, тому що дасть змогу гнучко інтегруватися в європейський освітній простір, не втрачаючи традиції медичної освіти й імплементуючи нові виклики суспільства, ринку праці та потреб населення.

Особливістю освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії є ідея міждисциплінарного та інтегрованого підходу, суть якого полягає у формуванні здобувачами в аспірантурі компетентностей, необхідних для розширення свого наукового світогляду; оволодінні знаннями, необхідними для проведення дослідження; інтегуванні концептуальних знань для обґрунтування теоретичних засад дослідження; розвитку здатності здійснювати самостійне оригінальне дослідження і самооцінку; знаходженні шляхів вирішення актуальних проблем наукового і професійно орієнтованого характеру та

прогнозування їх наслідків; написанні наукових текстів, підготовці статей та їх публікації, засвоєнні стандартів вищої медичної освіти за спеціальністю та прикладних аспектів педагогіки, основ проблемно-орієнтованого навчання; здатності застосовувати компетентнісний підхід при проектуванні та реалізації освітньої діяльності, а також застосовувати сучасні форми організації навчально-пізнавальної діяльності тощо. Серед усього вищезначеного особливе місце відведено педагогічній складовій підготовки доктора філософії, яка фактично була відсутня у попередніх стандартах підготовки.

Метою нашої статті є розкриття характеристик педагогічної складової у робочих програмах підготовки доктора філософії, насичення її компетентнісним підходом на рівні знань, вмінь, навичок та здатностей, якими повинен оволодіти аспірант за результатами вивчення нормативної дисципліни «Сучасні методи викладання у вищій школі» та циклу практичної підготовки «Педагогічна практика».

Компетентнісний підхід в контексті підготовки доктора філософії. Реформування системи вищої медичної освіти в Україні відповідно до стандартів та рекомендацій європейського освітнього простору передбачає наскрізне впровадження компетентнісного, студентоцентрованого та проблемно-орієнтованого підходів. Результатом втілення нової парадигми вищої медичної освіти на третьому освітньо-науковому та науковому рівнях стало прийняття у 2016 р. Кабінетом Міністрів України постанови «Про

Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступенів доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)». Зазначений документ передбачає виконання аспірантом впродовж строку навчання всіх вимог освітньо-наукової програми, а саме: здобуття теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей; розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та(або) дослідницько-інноваційної діяльності; оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та(або) практичне значення; захист дисертації.

Сьогодні у вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладах України вперше здійснюється підготовка здобувачів третього освітньо-наукового рівня «доктор філософії» за освітньо-науковою програмою галузі знань «Охорона здоров'я». Питому вагу даної програми (обсяг 3 кредити) складає психолого-педагогічна підготовка, яка передбачає формування відповідної психолого-педагогічної компетентності аспіранта, що поєднує в собі професійні знання, вміння, навички, здатності, цінності та готовність їх використовувати у педагогічній діяльності.

Аналіз наукових джерел з даної проблеми вказує на те, що необхідними складовими професійної компетентності майбутніх викладачів вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів мають бути:

- спеціальна складова: високий рівень академічних знань, усвідомлення вимог суспільства та професійної спільноти щодо фахової діяльності особистості;

- особистісна складова: спрямованість особистості, готовність до саморозвитку, особистісно значущі та професійно важливі якості, особистісний досвід професійної діяльності тощо (Філоненко М.М., 2015, с. 67);

- педагогічна складова: знання про особливості засвоєння навчального матеріалу відповідно до індивідуальних та вікових характеристик; розуміння особливостей навчально-пізнавальної і комунікативної діяльності навчальної групи і конкретної особистості в ній; усвідомлення особливостей взаємин та спілкування; ідентифікація позитивних та негативних сторін своєї професійної діяльності, особливостей своєї особистості та її характерних якостей; здатність до аналізу закономірностей, які зумовлюють хід і результати процесу навчання студентів; здатність до вибору технологій, організаційних форм і засобів навчання, найбільш ефективних для здійснення якісної підготовки фахівців (Гура О.І., 2005, с. 62).

Зазначені складові професійної компетентності відіграють вагомий роль у підготовці здобувачів ступеня доктора філософії галузі знань

«Охорона здоров'я», оскільки у них немає базової педагогічної освіти. Тож імплементація педагогічної складової до освітньо-наукової програми аспірантури дасть змогу систематизувати процес підготовки та професійного становлення викладачів вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів в системі неперервної медичної освіти.

Результати навчання здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії. Педагогічна складова, яка є у програмах підготовки доктора філософії галузі знань «Охорона здоров'я», передбачає формування психолого-педагогічної компетентності аспірантів за результатами вивчення нормативної дисципліни «Сучасні методи викладання у вищій школі» та циклу практичної підготовки «Педагогічна практика».

Загалом результати навчання є центральною категорією нової парадигми вищої освіти. Відповідно до означення проекту Тюнінг, результати навчання визначаються з точки зору формування очікувань щодо того, що повинен знати, розуміти, бути здатним продемонструвати студент/аспірант після завершення навчання (Рашкевич Ю.М., 2014, с. 65).

З метою вимірювання результатів навчання аспірантів ми скористалися класифікацією результатів навчання за рівнями мислення, яку вивів американський педагог-дослідник Б. Блум. За його теорією, результати навчання містять шість послідовних рівнів складності: знання, розуміння, застосування знань, аналіз, синтез, оцінювання (Bloom B.S., 1956).

Виходячи з означеної класифікації, ми сформулювали очікувані результати навчання доктора філософії галузі знань «Охорона здоров'я» після оволодіння педагогічною складовою в програмах підготовки. До них відносимо такі здатності:

- визначати та класифікувати закономірності процесу навчання й виховання студентів;

- ідентифікувати вимоги до професійної підготовки висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців у галузі медичної освіти відповідно до вітчизняних та європейських стандартів;

- управляти педагогічним процесом у вищому медичному (фармацевтичному) навчальному закладі;

- класифікувати форми, методи та засоби формування особистості майбутнього фахівця-лікаря;

- пояснювати характеристики та враховувати особливості професійно-педагогічної діяльності викладача вищого медичного (фармацевтичного) навчального закладу;

- аналізувати політику держави щодо розвитку вищої медичної освіти в історичній ретроспективі;

- виокремлювати принципи медичної освіти, завдання навчальних закладів (Закон України «Про освіту»);

- інтегрувати стандарти вищої освіти у навчально-виховний процес ВМ(Ф)НЗ (Закон України «Про вищу освіту»);

— досліджувати пріоритетні напрями розвитку медичної освіти в Україні, виокремлювати тенденції підготовки фахівців у вищій медичній освіті з точки зору перспектив її удосконалення (Національна доктрина розвитку освіти);

— з'ясовувати напрями перетворень у галузі медичної освіти у Європі (на основі змісту Болонської декларації та проекту Тюнінг);

— аналізувати структуру підготовки фахівців у вищому медичному (фармацевтичному) навчальному закладі (кількість спеціальностей, їх конкретні назви й основні спеціалізації);

— обирати відповідні форми та методи навчання, враховуючи індивідуальні та вікові особливості аудиторії;

— застосовувати інноваційні технології навчання;

— компілювати приклади педагогічних ситуацій під час діяльності у ВМ(Ф)НЗ, орієнтовані на формування особистості студента;

— перетворювати зміст вивчення фахової дисципліни на конкретні педагогічні завдання;

— співвідносити типовий навчальний підручник чи посібник зі свого фаху з дидактичними вимогами організації процесу навчання;

— розробляти методичні рекомендації до проведення практичного чи семінарського заняття з окремої дисципліни, визначати його методичне забезпечення;

— опрацювати інформаційні джерела з метою ознайомлення з технологією та методикою запровадження кредитно-трансферної системи організації навчання у ВМ(Ф)НЗ України;

— імплементувати компетентнісний підхід під час викладання фахових дисциплін;

— аналізувати дії викладачів вищої школи, які є виявом професіоналізму і педагогічної культури;

— узагальнювати передовий педагогічний досвід як вітчизняних, так і зарубіжних колег;

— оцінювати власну професійну діяльність на основі співвідношення реальних і запланованих результатів;

— планувати цілі найближчого особистого розвитку;

— визначати новий комплекс домінуючих задач;

— узагальнювати пріоритетні напрями розвитку вищої медичної освіти в Україні.

Реалізувати та досягти запланованих результатів навчання можливо через застосування сучасних інноваційних освітніх технологій шляхом синергетичного поєднання класичних та інтерактивних методів навчання.

Основні підходи щодо організації освітнього процесу здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії. Підготовка аспірантів під час вивчення нормативної дисципліни «Сучасні методи викладання у вищій школі» та циклу практичної підготовки «Педагогічна практика» передбачає застосування проблемно-орієнтова-

ного навчання на засадах компетентнісного та міждисциплінарного підходів.

Навчальний процес побудований із застосуванням таких організаційних форм навчання, як:

— лекції (лекція з проблемним викладенням матеріалу, лекція-візуалізація, лекція із заздалегідь запланованими помилками, лекція-бесіда, лекція-дискусія);

— практичні та семінарські заняття (робота в малих групах, мозковий штурм, тренінг, дискусія, круглий стіл, вирішення педагогічних кейсів);

— самостійна робота (практичні, науководослідні завдання із самостійної роботи, підготовка наукового реферату, написання есе, створення протфоліо аспіранта);

— ведення щоденника педагогічної практики;

— самостійна підготовка та проведення занять аспірантами на профільних кафедрах;

— контрольні заходи: експрес-контроль, опитування (усне, письмове), контрольні роботи, перевірка заповненого щоденника педагогічної практики, підсумковий модульний контроль та проведення заліку.

Оцінювання результатів навчання аспірантів здійснюється відповідно до Європейської кредитно-трансферної системи за такими критеріями: демонстрація практичних навичок, розв'язання нетипових ситуаційних задач (кейс-метод), вирішення тестових завдань, усна відповідь тощо.

Програма вивчення навчальних дисциплін «Сучасні методи викладання у вищій школі» та «Педагогічна практика» складена відповідно до Інструкції щодо оцінювання навчальної діяльності за Європейською кредитно-трансферною системою організації навчального процесу.

Висновки. Результати аналізу останніх наукових праць з проблеми підготовки фахівців третього освітньо-наукового рівня «доктор філософії» за освітньо-науковою програмою галузі знань «Охорона здоров'я» свідчать про недостатню розробленість педагогічної складової у планах підготовки відповідних фахівців, що може негативно відобразитися на їхній підготовці, адже саме такий фахівець буде викладачем профільних дисциплін у ВМ(Ф)НЗ.

Запровадження навчання в аспірантурі за новими програмами, де присутня педагогічна складова, надасть можливість позбутися багаторічної прогалини та неузгодженості щодо педагогічної підготовки викладачів вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів. Урахування сучасних тенденцій медичної освіти, зважаючи на нові виклики суспільства, ринку праці та потреби населення, дасть змогу гнучко інтегруватися у європейський освітній простір і не втратити традицій у цій сфері.

У нашій публікації, звичайно, не розкриті усі аспекти розглянутої проблеми, тож вона потребує подальшого дослідження.

ДЖЕРЕЛА

1. *Гура О.І.* Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності : навч. посіб. / О.І. Гура. — К. : Центр навчальної літератури, 2005. — 224 с.
2. *Максименко С.Д.* Педагогіка вищої медичної освіти [текст] : підруч. / С.Д. Максименко, М.М. Філоненко. — К. : Центр учбової літератури, 2014. — 288 с.
3. *Подковко Х.В.* Інноваційні технології навчання в контексті компетентнісного підходу в освіті / Х.В. Подковко // Медична освіта. — 2016. — № 1. — С. 41–43.
4. *Постанова про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. — Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=248945529>*
5. *Рашкевич Ю.М.* Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : моногр. / Ю.М. Рашкевич. — Л. : Вид-во Львівської політехніки, 2014. — 168 с.
6. *Філоненко М.М.* Методика викладання у вищій медичній школі на засадах компетентнісного підходу : метод. рек. для викладачів та здобувачів наукового ступеня доктора філософії (PhD) ВМ(Ф)НЗ України / М.М. Філоненко. — К. : Центр учбової літератури, 2016. — 88 с.
7. *Філоненко М.М.* Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря : моногр. / М.М. Філоненко. — К. : Центр учбової літератури, 2015. — 420 с.
8. *Bloom B.S., Krathwohl D.R.* Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals, by a committee of college and university examiners. Handbook I: Cognitive Domain. / B.S. Bloom, D.R. Krathwohl. — New York : Longmans, Green, 1956.
9. *Martin Mulder, Judith Gulikers, Harm Biemans, Renate Wesselink.* The New Competence Concept in Higher Education: Error or Enrichment? // *Journal of European Industrial Training*, Vol. 33, Iss: 8/9, pp. 755–770. <http://dx.doi.org/10.1108/03090590910993616>

Філоненко М.М., Подковко К.В.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ В ПРОГРАММАХ ПОДГОТОВКИ ДОКТОРА ФИЛОСОФИИ СФЕРЫ ЗНАНИЙ «ЗДРАВООХРАНЕНИЕ»

В статье авторы раскрывают вопросы подготовки соискателей третьего научно-образовательного уровня «доктор философии» по образовательно-научной программе отрасли знаний «Здравоохранение». Представлен анализ педагогической составляющей рабочих программ подготовки доктора философии на основе междисциплинарного подхода. Представлены результаты обучения, которых должны достичь соискатели в аспирантуре. На этой основе разработаны подходы к усовершенствованию системы формирования психолого-педагогической готовности аспирантов к преподавательской и научно-педагогической деятельности. Предложены организационно-педагогические подходы к проведению педагогической практики аспирантами в высших медицинских (фармацевтических) учебных заведениях Украины.

Ключевые слова: доктор философии, высшее медицинское образование, компетентностный подход, педагогическая составляющая, программы подготовки, стандарты высшего образования, современные методы обучения.

M. Filonenko, Ch. Podkovko

EDUCATIONAL COMPONENT IN PhD TRAINING PROGRAMMES IN THE FIELD OF "HEALTH CARE"

The article reveals the applicants training in the third level of education and research in educational and scientific programme PhD in the field of "Health Care". It is given the analysis of educational component of educational programmes in PhD training according to interdisciplinary approach. It is presented the results of study that postgraduate applicants should possess. It is worked out approaches to improvement of the system of development of postgraduate applicants' psychological and educational readiness for teaching and research activities. It is recommended organizational and pedagogical approaches to teaching practice in postgraduate higher medical (pharmaceutical) educational institutions of Ukraine.

Key words: Doctor of Philosophy, higher medical education, competence approach, educational component, training programmes, standards of higher education, modern teaching methods.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2016

Прийнято до друку 27.10.2016